

פסח לה'

עיונים בהלכות קרבן פסח, הרב הראל דביר,
יד בנימין תשפ"א, 586 עמ'

מעיון בפסוקי התורה (ויקרא כג, ה-ו) אנו למדים כי ישנה אבחנה ברורה בין "חג הפסח", שחל בי"ד בניסן ועיקר מצוותו היא הקרבת הפסח; ובין "חג המצות" שחל בט"ו בניסן ונמשך שבעה ימים. המאירי בהקדמתו למסכת פסחים מבאר ששמה של מסכת "פסחים" מכונה בלשון רבים, משום שהוא כולל שני חלקים כאחד: הלכות קרבן פסח והלכות חמץ ומצה. רק לאחר מכן בימי הגאונים חולקה המסכת לשניים: החלק העוסק בהלכות חמץ ומצה נקרא "פסח ראשון" והחלק העוסק בדיני קרבן הפסח נקרא "פסח שני". מדבריו ניתן להסיק שחלוקת המסכת לשני חלקים הייתה למעשה חלוקה בין הלכות הנוהגות בימינו ובין הלכות שהן בבחינת הלכתא למשיחא ומקומן הראוי היה בסדר קודשים ולא בסדר מועד. מכאן ניתן להסיק שכל זמן שנהגו הלכות אלו, הקפידו התנאים לאחדם למסכת אחת, וככל הנראה שאבו זאת מכריכת התורה שני חגים אלו כאחד (שהרי אכילת הפסח נעשית כבר בזמן חג המצות, על מצות ומרורים).

במשך שנות הגלות נכתבו חיבורים רבים על ענייני הפסח הראשון, והמוקד של "שואלים ודורשים בהלכות הפסח קודם הפסח שלוש יום" התרכז בהלכות חמץ ומצה בלבד. מפעלו המבורך של הרב הראל דביר בחקר ובדרישת הלכות קרבן הפסח הלכה למעשה וכינוס ספר מאמרים בנושא זה, הנו חלק נכבד מהחזרת העטרה ליושנה.

הספר מכיל 21 מאמרים על מגוון רחב של סוגיות בהלכות קרבן פסח: הקרבה בלא בית, גדרי דרך רחוקה, מניעת הערל ובני ביתו מקרבן פסח, ביקור הקרבן ממומים, אופן ועיתוי ההימנות וארגון חבורות הקרבן, דין טבילת ידיים לאכילת קודשים ושייכותו לקרבן פסח, הסבה באכילת קרבן פסח, ועוד. רוב סימני הספר (11 מתוך 21) פורסמו לראשונה כמאמרים ב'מעלין בקודש', ורואים אור עתה כמקבץ אחד.

את הבירור ההלכתי עורך המחבר מתוך גישה מעשית, והוא חותר להכרעת הלכה בכל סוגיה שבה הוא עוסק, עד כמה שידו של המחבר מגעת (את ההלכה למעשה בפועל מותיר המחבר, כמובן, לפסיקת גדולי הדור). בהתאם למגמה זו, כל סימן מסתיים בהצעות ספציפיות להכרעת ההלכה. לדוגמא: לגבי הגדרת 'דרך רחוקה' קובע המחבר כי יש לחשבה לפי נהיגה ממוצעת ברכב, ולא לפי הליכה ברגל כבזמן חז"ל (עמ' עו); מהגדרת 'ערל' מחריג

המחבר תינוק שברית המילה שלו נדחתה מחמת 'צהבת ילודים' (ק); ואת המינוי על קרבן הפסח הוא מתיר לבצע באמצעות שליחת מסרון מטלפון סלולרי (רט); ועוד ועוד.¹

הבירורים ההלכתיים שבספר עשירים במגוון רחב של מקורות: מלבד מסכת פסחים ורמב"ם הל' קרבן פסח ומפרשיהם, נעשה שימוש נרחב בתוספתא וירושלמי ומפרשיהם; במדרשי ההלכה; ובספרי ראשונים ואחרונים.²

במקומות רבים בספר מתעוררת שאלת הנוסח המדויק של דברי הגמרא והראשונים, ונעשה שימוש נרחב בכתבי היד, לצד שאר עדי הנוסח ודברי המפרשים הקדומים והמאוחרים. במפתחות שבסוף הספר (תקעח), בחר המחבר למפתח את כל המקומות האלה, תוך אבחנה בין דיוני נוסח שיש לה אחיזה בעדי הנוסח הקדומים ובין הגהות שהוצעו בדורות מאוחרים ללא סמך בעדי הנוסח.³

לסיום צירף המחבר קונטרס 'בעקבי יעקב', הכולל סיכומים והערות על סימני קרבן פסח שבספר 'קהלות יעקב' על מסכת פסחים.

בשלב הזה הספר יוצא לאור במהדורה דיגיטלית בלבד, וניתן להורידו בקישור המקוצר:

<https://katzr.net/9131c6>

הערות למחבר ניתן לשלוח לכתובת: hareldvir21@gmail.com

1. מקום מיוחד חולקת לעצמה סדרת מאמרים שעוסקים בהקרכת קרבן פסח בטומאה, על פי הכלל שטומאה דחוייה בציבור. כלל זה מעורר מספר שאלות: האם כל הטומאות דחוייה בציבור, או שרק חלקן מהן? כיצד מחשבים כמה אנשים טמאים וכמה טהורים? כיצד מתייחסים לאנשים שאינם שומרי מצוות וממילא אינם מקפידים להיטהר מטומאותיהם? והאם נשים תידרשנה להשתמש באמצעים תרופתיים לצורך דחיית וסת, והגעה ל"ד בניסן בטהרה?
2. לגבי שיטת הרמב"ם בדין ביקור בקרבן פסח (סי' ג), מונה המחבר לא פחות מעשרים ושלוש שיטות ביישוב הקושי הגדול על הרמב"ם, שהשמיט את דין הביקור על אף שהוא מבואר בגמרא; ועוד אינספור אחרונים שהעלו את הקושי ונשארו בצ"ע (קכה).
3. הספר נכתב מתוך מודעות היסטורית, וככזה הוא מלא וגדוש בהערות ביבליוגרפיות שונות, כמו: אזכור כפול של גרסת אחד מכתבי היד של הגמרא דוקא בפירושו של הגבורת ארי' (רצג, שכב), דמיון חריג בין דברי ה'מועדים וזמנים' לדברים שהובאו בעילום שם בילקוט מפרשים של מהדורת מתיבתא (קסט), ציטוט דברי הרב דביר עצמו בספר הפולרי 'הסטייפלר' תוך העלמת שמו (תקז), רמיזה על קשר בין תוניסיה ובין מקום כתב היד של תשובות מהר"ם בן חביב (קכט), הוכחה על קיומם של חידושי ערוך לנר על פסחים (קטו), דחיית הייחוס של קטע מסוים לרמב"ם (שלט), תמיהה על הערוך שבמקום אחד חרג מדרכו לסדר את הערכים לפי האותיות השורשיות ולהתעלם מאותיות אהו"י (כז), ועוד 'גרגירים' ופירושים לרוב, שירים משולחן גבוה של הדיון התלמודי עצמו; החשובים שבהם הובאו במפתח 'אזניים לתורה' שבסוף הספר.